

edufocus **article**

Emőke Takács
PREOBLIKOVANJE ŠOLSKIH KULTUR V
SMERI EKOLOŠKE PRAVIČNOSTI:
URAVNOTEŽENJE INDIVIDUALNIH IN
DRUŽBENIH IZZIVOV

JAZ-MI-VSI

Mreža centrov izobraževalnih politik (NEPC)

nepc
Explore | Participate | Change

UVOD

»Nihče, ne ljudje ne druga živa bitja, ne bi smeli postati žrtve človekovega razvoja. Pogosto pozabljamo, da je človeški obstoj na Zemlji v celoti odvisen od podpore biosfere in njenih sestavnih delov.«

Človeški razvoj in sistemi ustvarjajo razlike v bogastvu in v dostopu do izobraževanja, socialnega ali zdravstvenega varstva, do infrastrukture ter zaposlitvenih možnosti. To vodi k poglobljanju družbenih razlik in poudarja potrebo po obravnavanju družbenih vplivov, ki jih imajo dejanja posameznika ali skupnosti. Naše vedenje vpliva tako na osebno kot kolektivno blaginjo ter na pogosto spregledano okolje, v katerem sobivamo z drugimi vrstami. Individualistični način življenja nas sili h kopičenju pogosto na račun drugih živih bitij. Niti med ljudmi niti znotraj naših ekosistemov nas ne vodi načelo pravične delitve. Narašča pa v znanstvenem okolju zanimanje za trajnost, varstvo okolja in družbene razlike (Piketetty, 2013). Pri tem se soočamo z izzivom, kako preoblikovati navade in miselnosti posameznikov »JAZ« in organizacij »MI«, da bi našim otrokom in vnukom predali boljše »VSE«: svet, ki presega tistega, v katerem trenutno živimo. Ozaveščenost in izobraževanje o družbenih vprašanjih, trajnosti, kroženju, odrasti, vključenosti in ekološki pravičnosti sta bistvena za razcvet našega sveta.

Vsakemu delu sledi sklop vprašanj, namenjenih preverjanju razumevanja in preizpraševanja trenutnega pogleda na okoljsko vzgojo.

Ta vprašanja niso namenjena le spodbujanju razmisleka, temveč tudi spodbujanju k dejanjem. Služijo kot spodbuda za strokovne delavce_ke v vzgoji in izobraževanju, da razmislijo o tem, kako lahko te zapletene in medsebojno povezane koncepte vključijo v svoje učne prakse - to jim omogoča, da spodbujajo bolj vključujoče, trajnostno in pravično usmerjeno izobraževalno okolje.

Trajnost in krožnost ponovno postajata gonilna sila tako posameznikov (Jaz) kot organizacij (Mi) v družbi (Vsi). Toda kako ju lahko vključimo v naše vsakdanje prakse? Katere informacije bi morali dodati v našo šolsko kulturo, da bi olajšali dobro počutje »Jaz, Mi in Vsi«? Kako lahko ozavestimo o dejstvu, da ni blaginje posameznika brez blaginje naše narave in da je sodelovanje močno, zato moramo razmišljati in delovati skupaj?

Tradicionalno izobraževanje se osredotoča na človeške skrbi, kot so zgodovina, ekonomija in dosežki, in pogosto izključuje druge oblike življenja. Antropocentrični učni načrti obravnavajo naravo kot vir za človeško uporabo in ne kot biosfero, katere del so ljudje. Naše družbe slavijo človeški napredek in inovacije, vendar posvečajo malo pozornosti pravicam ali notranji vrednosti nečloveških vrst in ekosistemov. Tudi v okoljskem ali trajnostnem izobraževanju se pravice drugih vrst redko obravnavajo.

Niti ljudje niti katera koli živa bitja ne bi smeli postati žrtve človekovega razvoja. Pogosto pozabljamo, da je človeški obstoj na Zemlji v celoti odvisen od podpore biosfere in njenih sestavnih delov. Žal s svojim trenutnim vedenjem ne le zanemarjamo druga živa bitja in svet, v katerem živimo, ampak nekateri še vedno verjamejo, da lahko diskriminirajo druge glede njihovih pravic. Človeški razvoj bi moral koristiti vsem in vsemu (Jaz-Mi-Vsi).

V tem članku bomo z vodji šol delili vpoglede in misli o njihovi ključni vlogi pri izobraževanju prihodnjih generacij o odgovornosti, vrednotah in motivaciji, ki so bistvene za spodbujanje zdrave prihodnosti in uresničevanje sprememb.

Bralca bomo seznanili s pristopom »Jaz-Mi-Vsi«, zlasti s fazo »Mi« v okviru »celostnega pristopa« in metodologijo vodenja za ekološko pravičnost v šolah. Nazadnje bomo poudarili pomen vrednotenja, saj vsak proces sprememb pomeni začetek k izboljšanju, kar ponazarja prilagodljivi cikel odpornosti.

JAZ

Z mislijo na osebno blaginjo smo se v zadnjih nekaj desetletjih osredotočili na izboljšanje blaginje posameznikov po vsem svetu. Poudarek na neoliberalizmu je spodbudil družbo, v kateri lahko posamezniki uspevajo. Ta ME-pristop temelji na prepričanju, da bi izboljšana blaginja posameznika morala voditi do boljšega sveta na splošno. Tako se v paradigmi ME posameznik obravnava kot najpomembnejša entiteta na planetu. Ta perspektiva se tesno ujema s filozofskim tokom antropocentrizma, ki svet interpretira skozi človeške vrednote in izkušnje.

PRISTOP "JAZ-MI-VSI"

Pristop Jaz-Mi-Vsi služi kot okvir, ki zagovarja uravnoteženje potreb posameznikov (Jaz), organizacij/združenj (Mi) in celotne družbe/planetarnega celostnega sistema (Vsi). Spodbuja osebno celovitost, družbeno enotnost, etiko globalnega upravljanja in spodbuja premik paradigme od prevladujočega individualističnega modela k bolj sistemsko usmerjenemu, ekološkemu. Priznava moč ljudi: posameznikov (Jaz) in organizacij/sodelovanj (Mi), ki morajo biti pozorni na družbene potrebe in interese (Vsi).

Verjamemo, da raziskovanje različnih perspektiv in stališč podpira razumevanje, sprejemanje, spoštovanje in delovanje v smeri bolj trajnostnega in pravičnega sveta. Organizacije, vključno z izobraževalnimi ustanovami, tvorijo vez med posamezniki in družbo (Abcouwer et al., 2022).

Pristop »Jaz-Mi-Vsi« spodbuja sprejemanje odločitev, ki upoštevajo različne perspektive in potrebe posameznikov (Jaz), skupnosti, šol, podjetij, organizacij (Mi) in okolja (Vsi). Ta pristop lahko prispeva k pravičnejši in bolj enakopravni prihodnosti za vsako živo bitje v obstoječi biosferi. Išče naravne rešitve za spodbujanje raznolikosti, enakosti, vključenosti in priložnosti za vse ljudi in njihovo okolico v naših družbah. Uravnatežuje potrebe opredeljenih področij znotraj trajnostnega in krožnega razvoja, da bi hkrati obravnaval okoljske, gospodarske in socialne potrebe. Izobraževanje o ekopravičnosti spodbuja družbo k doseganju ravnovesja med socialnim zdravjem in pravičnostjo, pravično ekonomsko vitalnostjo in okoljskim upravljanjem (Hawken & Cox, 1993).

Učenje ima različne cilje, motivacije, pristope in rezultate, odvisno od različnih perspektiv ali stališč.

Učenje »zame« je vodeno z osebnimi motivacijami in je odvisno od drugih in organizacij za doseganje zastavljenih ciljev. Razmislite o psevdoskupinah ali tradicionalnih učnih skupinah (Johnson & Johnson, 1999). Znanje je osebno in prilagojeno kontekstu posameznika in obstoječim strukturam znanja. Pridobljeno in obdelano znanje ustvarja pametnejše člane (jaz) ekip (mi) z izboljšanimi veščinami in kompetencami.

Učenje v okolju »mi« se manj osredotoča na individualno korist in bolj na kolektivni, skupni cilj (Schilstra et al., 2019), kjer vsi člani aktivno prispevajo k njegovemu doseganju. Motivacija za učenje lahko izvira tako iz individualnih kot organizacijskih virov. Kooperativno učenje omogoča organizacijam (mi), da dosežejo ravnovesje med osebnimi in skupinskimi cilji, kar ima za posledico razširjene strukture znanja. Pridobljeno in obdelano znanje presega tisto, kar bi posamezni člani lahko dosegli samostojno. Razvijajo se veščine in kompetence, ki presegajo osebne meje.

MI

Zavedanje, da je individualno blaginjo v vse bolj kompleksnem svetu težko doseči, kaže, da sodelovanje ne le izboljša individualno blaginjo, temveč pomaga tudi pri doseganju skupnih ciljev, pri čemer so vsi člani skupnosti ali organizacije aktivno vključeni v to prizadevanje. Cilji paradigme WE so bili v prvi vrsti zasnovani na prispevanju k individualni blaginji. Vendar pa se v sodobnem času vse bolj prepozna potreba po prispevanju k boljši družbi in svetu. Poudarek se preusmerja z egocentričnega pogleda na ekocentrično perspektivo, ki išče ravnovesje med individualno in družbeno blaginjo.

- Kako se vaše osebne vrednote in filozofija poučevanja ujema z okvirom Jaz-Mi-Vsi?
- Na kakšne načine menite, da trenutne izobraževalne prakse krepijo individualizem pred kolektivno blaginjo?
- Kako se lahko šola preusmeri od pretežno individualističnega modela poučevanja k modelu, ki spodbuja sistemsko razmišljanje in ekološko ozaveščenost?
- Kakšne ovire obstajajo pri sprejemanju bolj ekološkega in družbenega modela izobraževanja?

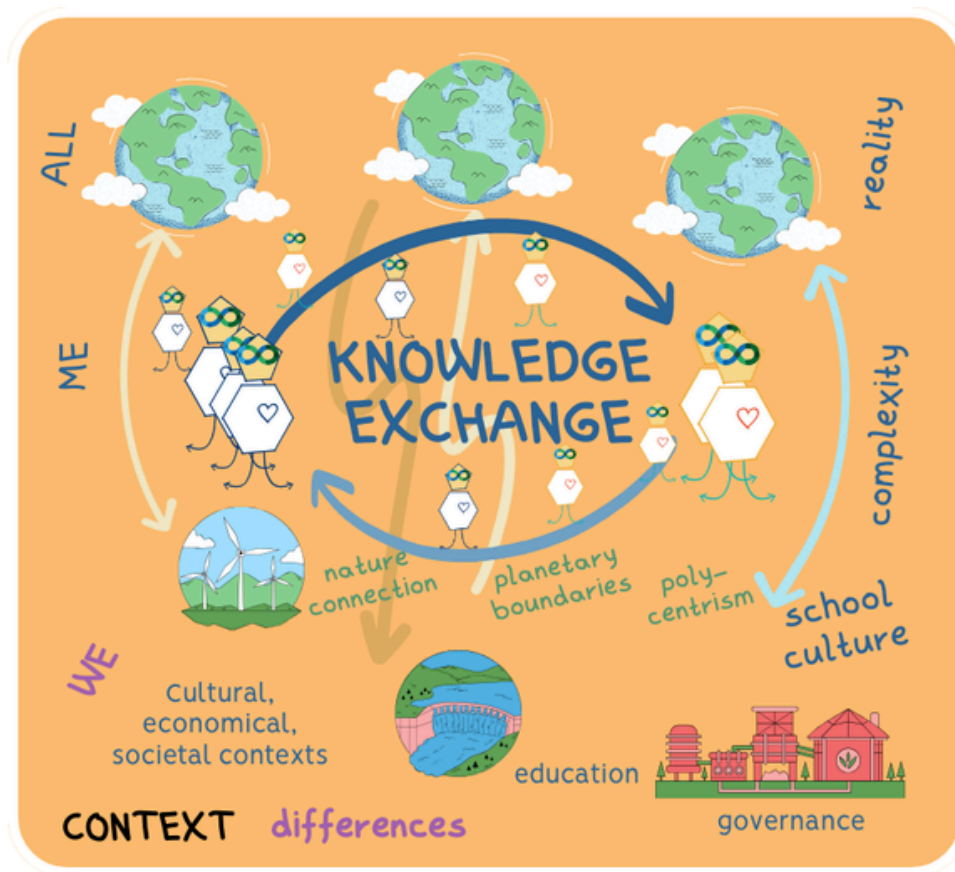
LUčenje za »vse« vključuje sodelovanje z družbo. Njegov cilj je opremiti učence za spopadanje z izzivi resničnega življenja. Ta pristop ne poudarja le preteklega znanja, temveč spodbuja tudi prakse, usmerjene v prihodnost. Toda kako pridobimo potrebno znanje v kontekstih, kjer je potrebno? Kako gojimo bistveno znanje, ko obstajajo vrzeli? Cilji so pogosto nejasni ali nejasni, ker je situacija preobsežna in presega razumevanje posameznikov, skupin in organizacij, ki sodelujejo. Posledično je odgovornost razpršena in ne leži na nikomur posebej ali, če smo že pri tem, na vseh.

Poleg tega se raziskave ukvarjajo z družbenimi razlikami v učenju. Kulturni dejavniki pomembno oblikujejo učne procese, pri čemer različne kulture kažejo edinstvene učne sloge in izobraževalne pristope (Manikutty et al., 2007). Poleg tega naj bi kulturne vrednote in prakse vplivale na motivacijo učencev in njihove poznejše dosežke (Salili et al., 2001). Raziskave, ki preučujejo vpliv kulture (Stevenson et al., 1990) in konteksta na učenje in motivacijo učencev, se osredotočajo predvsem na razlike v kulturnih vrednotah (Stevenson et al., 1990), praksah (Hess & Azuma, 1991; Salili, 1995; Stevenson & Stigler, 1994) in prepričanjih (Hess et al., 1987; Holloway & Hess, 1985).

Razumevanje različnih pogledov na učenje močno temelji na temeljnem spoznanju, da so ljudje edinstveni. Vsak ima svoje kompetence, sposobnosti in spretnosti. Vendar pa je kontekst, v katerem so bili vzgojeni, ključnega pomena za prepoznavanje vlog posameznikov v trenutnem družbenem okolju.

Vrednote in motivacija

Vrednote so temeljna načela, ki vodijo naša življenja in nas notranje oblikujejo ter vplivajo na naše vsakdanje vedenje. Zakoreninjene so v naših otroških izkušnjah. Trenutno se lastništvo in pohlep razvijeta že v zgodnji mladosti, kar vodi v željo po pridobivanju, ko odrasčamo. Prizadevanje za več denarja za posameznike in dobiček za organizacije velja za nekaj normalnega. Vendar pa bi morale naše vrednote služiti kot naš moralni kompas, ki oblikuje naše poglede na družino, skupnost, vero in politiko; opredeljujejo tudi naš odnos do narave. Vrednote se posameznikom posredujejo z neposrednim starševskim in izobraževalnim vodstvom, pa tudi s posrednimi vplivi zunanjega sveta (Schwartz, 2012). Prenašajo se iz roda v rod prek kulture, tradicije in izobrazbe ter se razvijajo, ko se družba spreminja. Kompleksna interakcija osebnih in družbenih vrednot mora biti uravnotežena, da se zagotovi, da nobeno živo bitje ali biosfera nista prikrajšana in da so vsi elementi naravnega okolja cenjeni. Naši osebni odnosi in vedenje v naših skupnostih bi morali pokazati potrebo po pozornosti drug do drugega in do naše okolice. Osredotočanje izključno na individualno perspektivo ne dojame ključnega družbenega premika k bolj kolektivnemu pogledu na razvijajočo se prihodnost.

Izziv za šole in starše je motiviranje učencev, da skrbijo za okolje in svojo okolico. Raziskave na področju okoljske vzgoje kažejo, da zgolj posredovanje dejstev o podnebnih spremembah ali izgubi biotske raznovrstnosti ni zadostno; učenci se morajo počutiti osebno povezane in sposobne nekaj spremeniti. Ekološko ozaveščena motivacija učencev vključuje izkustveno učenje (izobraževanje na prostem, vrtnarjenje, opazovanje narave), projekte, osredotočene na kraj, ki povezujejo globalna vprašanja z lokalnim kontekstom učencev, in pobude, ki jih vodijo učenci in jih opolnomočajo. Pristop Jaz-Mi-Vsi si prizadeva motivirati različne perspektive in spodbujati vizijo izobraževanja, ki učence opremi za samoizboljševanje, prispevanje k drugim in hkrati varovanje planeta, kot to počne izobraževanje za ekološko pravičnost.

Potreba po pristopu Eko-Pravica v izobraževanju izhaja iz spodbujanja prehoda od individualistične miselnosti k takšni, ki poudarja odnos med družbo in naravo. Osrednja posledica pristopa Jaz-Mi-Vsi je, da učenje postane resnično učinkovito in trajnostno, ko so individualni razvoj (Jaz), sodelovanje v skupnosti (Mi) in globalna odgovornost (Vsi) uravnoteženi (Takács et al., 2022). Zato izobraževanje šol za trajnost ne vključuje le učinkovite rabe naravnih virov, temveč tudi spodbujanje globljih sprememb v pogledih na svet in vrednotah. Pedagogika se ne bi smela osredotočati le na posredovanje obstoječega znanja, temveč tudi na spodbujanje vzorca ustvarjalnega in kritičnega mišljenja pri učencih ter prilagodljivega in odpornega odnosa, da bodo opremljeni za nepredvidene prihodnje izzive (Wells & Claxton, 2008).

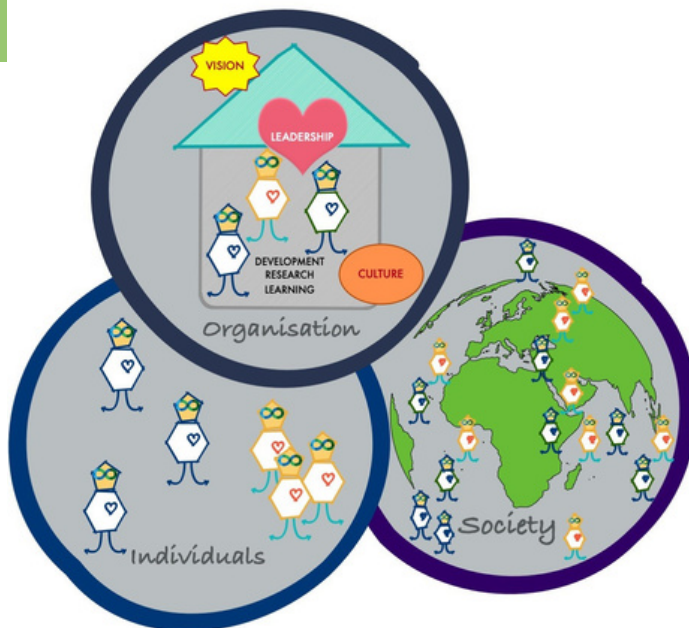
Izobraževanje o ekološki pravičnosti obravnava družbena vprašanja s spodbujanjem vrednot skrbništva, soodvisnosti in spoštovanja življenja. Priznava, da so posamezniki (Jaz) del skupnosti (Mi), ki vključujejo ne le druge ljudi, temveč tudi različne vrste in ekosisteme (Vsi). Številne raziskave kažejo na potrebo po spremembi stališč kot odziv na okoljsko krizo in poudarjajo pomen vseživljenjskega ekološkega izobraževanja že od zgodnjega otroštva.

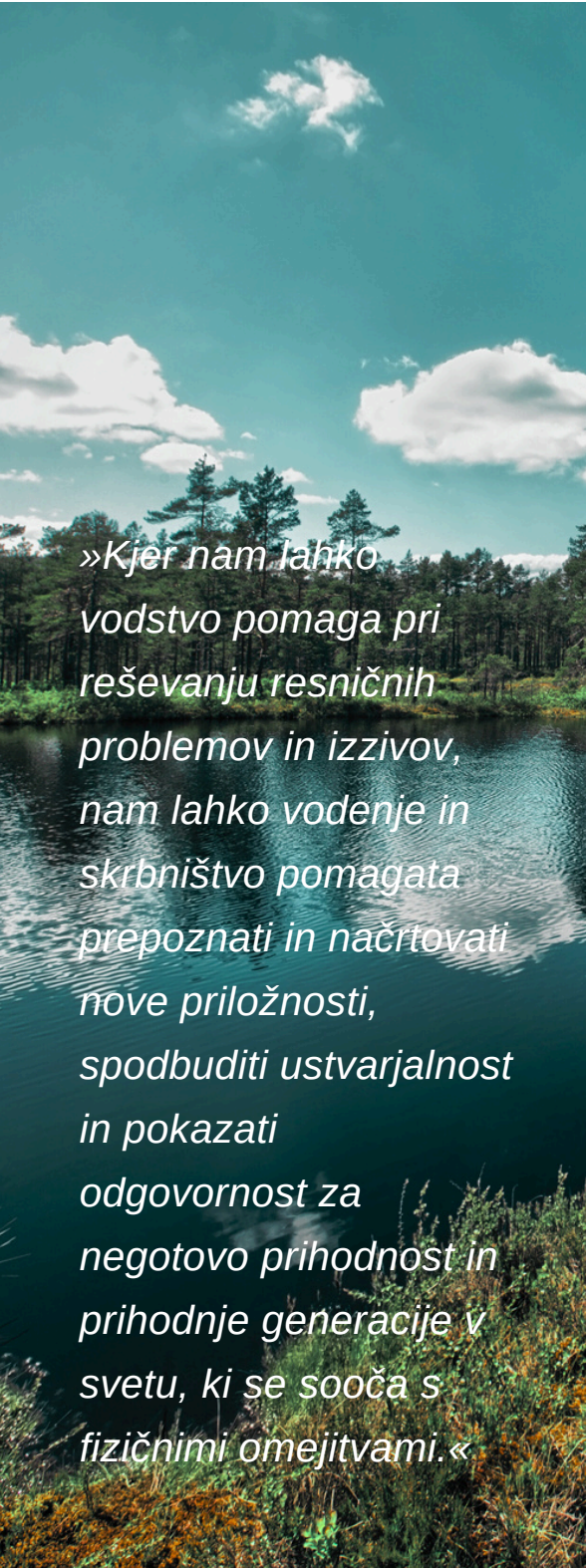
Vse

Kot je izjavil David Attenborough: »Vsak, ki misli, da je v omejenem okolju mogoče doseči neskončno rast, je bodisi norec bodisi ekonomist.« S tega vidika bi lahko eksponentna gospodarska in populacijska rast sčasoma povzročila nenaden družbeni zlom, če človeštvo ne bi priznalo omejene narave Zemljinih virov. Zavedanje omejenosti virov je ljudi vse bolj ozavestilo, da si moramo prizadevati za boljši in pravičnejši svet. Paradigma ALL poudarja to stališče do sodobnega razvoja in pomen sprejetja širše perspektive do človekovega razvoja.

Uvajanje ekopravičnosti v šolsko kulturo z usposabljanjem učiteljev in osebja pomaga učencem ozavestiti o pomenu sobivanja z naravo, saj ta ohranja življenje. Družbene blaginje ni mogoče zagotoviti brez kolektivne blaginje in dajanja pristnega zgloda. Spodbuja šolske skupnosti, da skupaj premislijo o pravičnem življenju v okviru zmogljivosti planeta, v harmoniji znotraj družbe, ki temelji na raznolikosti, enakosti in vključenosti. Nov pogled na dogajanje v šolah ima učinek krepitev skupnosti. David Sobel (1996) trdi, da današnje izobraževanje pogosto prezgodaj in preveč dramatično predstavlja globalne okoljske probleme (npr. podnebne spremembe, uničevanje deževnega gozda), kar vodi v tesnobo, brezup in nedejavnost pri otrocih. Sobel to tesnobo opredeljuje kot ekofobijo. Razvoj te podnebne tesnobe je mogoče aktivno preprečiti v otroštvu s poudarkom na ljubezni do narave, izkušenj, povezanosti z lokalnim naravnim okoljem in izkustvenem učenju, namesto s poudarjanjem brezupnosti. Predane ekipe šolskega vodstva tvorijo hrbtnico spremembe miselnosti glede našega naravnega okolja, ki zajema tako naše fizično kot družbeno okolje, hkrati pa spoštuje globalni ekosistem in biotsko raznovrstnost. Promocija zdravja, izobraževanje, spremembe življenjskega sloga, medsebojno spoštovanje in vrstniška podpora so bistveni v našem zahtevnem svetu.

- Kako vaša šola trenutno uravnava individualno rast ("Jaz"), sodelovanje v skupnosti ("Mi") in globalno odgovornost ("Vsi") v izobraževanju?
- Kako naš trenutni učni načrt presega posredovanje okoljskih dejstev in gradi čustvene in osebne povezave z ekosistemom?
- Kako lahko pri učencih gojimo ljubezen do narave ter občutek upanja in opolnomočenja, namesto da bi jih preplavljali s strahom?

»Kjer nam lahko vodstvo pomaga pri reševanju resničnih problemov in izzivov, nam lahko vodenje in skrbništvo pomagata prepoznati in načrtovati nove priložnosti, spodbuditi ustvarjalnost in pokazati odgovornost za negotovo prihodnost in prihodnje generacije v svetu, ki se sooča s fizičnimi omejitvami.«

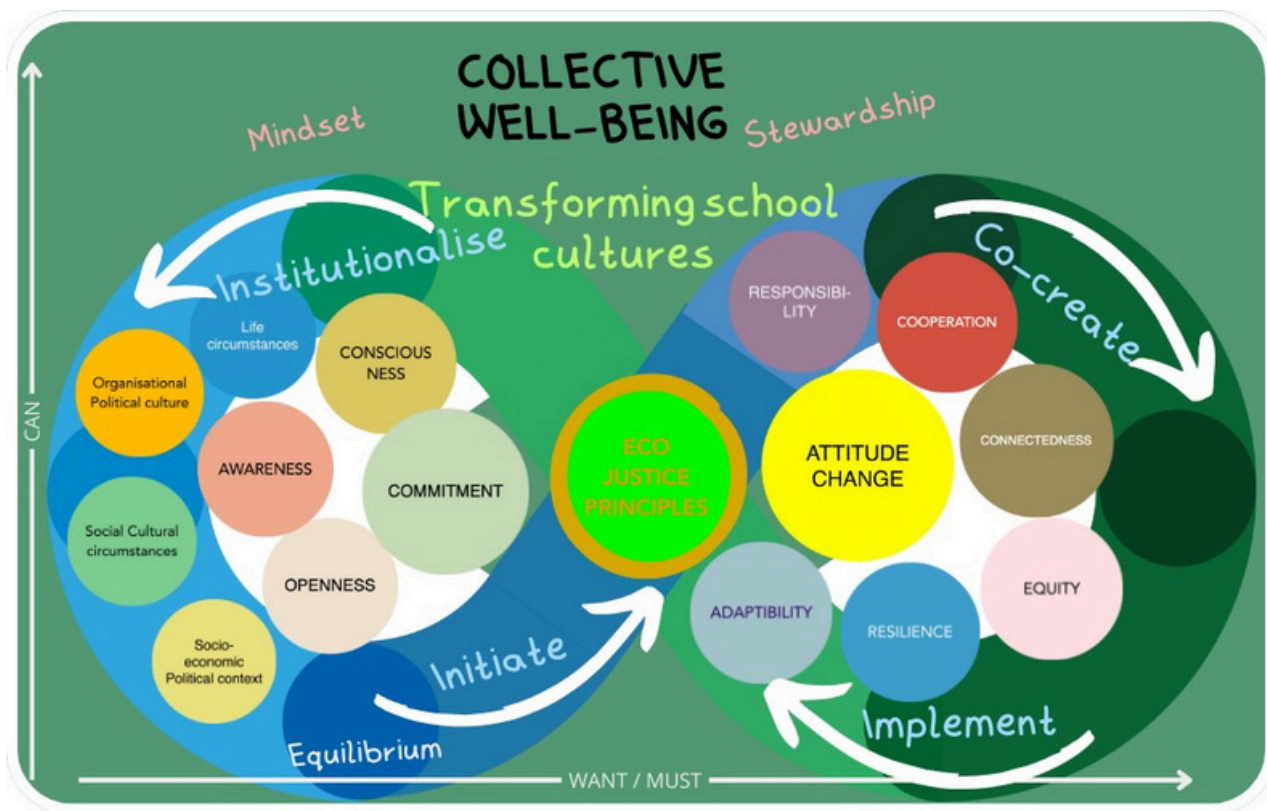
Celostni šolski pristop

Ekosistem v naravi se lahko uporablja za katero koli sodelovanje, ki ga vzpostavi človek, kjer deli aktivno sodelujejo pri ustvarjanju uravnoteženega sistema, v katerem je samoregulacija bistvena. To trdijo Audretsch in sodelavci (2019), ki navajajo, da so »ekosistemi po definiciji značilni za sodelovanje in omrežne ekternalnosti«, kar dokazuje pomen ekosistemskega razmišljanja, ki temelji na sodelovalnem učenju. Omogočajo fleksibilno, prilagodljivo in sodelovalno učenje ter delo. Sodelovanje v ekosistemu naredi člane bolj odporne zaradi medsebojne odvisnosti in sodelovanja v okolju, s poudarkom na dobrem počutju »Vseh«. To se odraža v močnejših vezi med deležniki v primerjavi z običajnim omrežnim okoljem, ki se osredotoča na »mi«. Še posebej v današnjem času, ko je veliko deležnikov, hitro spreminjajoče se okolje in izzivi, ki jih prinašajo, je ključnega pomena sodelovanje.

Celostni šolski pristop učinkovito izobražuje učence prek vodstvenih in skrbniških ekip, ki so partnerstva med vodji, učitelji, šolskim osebjem, starši, skrbniki in širšo lokalno skupnostjo. To sodelovanje spodbuja pozitivno šolsko kulturo in občutek pripadnosti. Pristop aktivno vključuje družine in celotno šolsko skupnost ter spodbuja vključenost in spoštovanje. Poleg akademskega učenja daje prednost ustvarjanju zdravega okolja za učence in kreptvi dobrega počutja skupnosti, kar se odraža v učnem načrtu, šolskih dejavnostih in medosebnih odnosih. Podpira razvoj ključnih socialnih in čustvenih veščin ter odpornosti, hkrati pa blaži dejavnike tveganja v družinah, šolah in skupnosti. Za uresničitev tega pristopa so ključnega pomena razumevanje narave sprememb, skrbno načrtovanje in stalno vrednotenje.

Narava sprememb

Vsak razvoj v smeri izboljšane sveta je nenehen proces, kot ga opisuje model adaptivnega cikla odpornosti (ACoR) (Takács et al., 2019; Takács & Abcouwer, 2020). Človeški razvoj se uresniči skozi spremembe in dilemo, kaj hočemo, moramo in zmoremo storiti v dani situaciji (Heene, 2002). Simbol večnosti ponazarja ta nenehen proces sprememb. Logika razvoja je precej preprosta, ko začnemo sklepati iz ravnotežne točke (spodnji levi kvadrant modela). V tem kvadrantu jasno razumemo, kaj hočemo in moramo storiti, in lahko te potrebe izpolnimo. Potreba po spremembi se lahko pojavi od koder koli in predstavlja izzive, s katerimi se moramo spopasti. Za ta proces moramo uporabiti ustvarjalne kompetence vseh udeležencev. V sodelovanju moramo soustvariti potencialne rešitve, od katerih je treba eno ali nekaj uresničiti.

To novo ravnovesje se razlikuje od tistega, ki smo ga imeli pred začetkom spremembe. V tem okolju lahko pričakujemo novo potrebo po spremembi. Kot kaže znak večnosti, se spremembe ne ustavijo, ampak se razvijajo. Prilagodljivost novim situacijam in odpornost pri soočanju z izzivi sta bistveni za ohranjanje posameznika skozi celoten proces sprememb.

Prilagodljivost in trajnost sta ključna izziva za vse v našem hitro spreminjajočem se svetu. Soočiti se moramo z nenehno spreminjajočimi se družbenimi izzivi in poleg prilagajanja s specifičnimi veščinami, znanjem in stališči v različnih fazah sprememb se moramo zavedati tudi različnih perspektiv doživljanja in delovanja v spremembah ter njihovih učinkov na posameznike (jaz), skupnosti ali organizacije (mi), družbo in okolje (vsi) (Abcouwer et al., 2022).

Kjer nam lahko management pomaga pri reševanju resničnih problemov in izzivov, nam lahko vodenje in skrbništvo pomagata prepoznati in načrtovati nove priložnosti, spodbuditi ustvarjalnost in pokazati odgovornost za negotovo prihodnost in prihodnje generacije v svetu, ki se sooča s fizičnimi omejitvami.

Upravljanje-Vodenje-Skrbnništvo

Ko smo prepričani, kaj želimo doseči med prehodom v modelu ACoR, menedžerji delujejo učinkovito. Vendar pa v času negotovosti kreativni vodje blestijo pri omogočanju prilagajanja novim okoliščinam z uvajanjem inovativnih idej za ponovno vzpostavitev gotovosti. Skrbništvo zajema vrednote, etiko in moralo, varuje vse vire s človeško odgovornostjo, da skrbi za naravni svet. Ti skrbniki iščejo dolgoročne rešitve, zagotavljajo razpoložljivost kompetenc za omogočanje sprememb in spodbujajo nove prihodnosti, pri čemer upoštevajo vse deležnike: so posebljenje koncepta »Jaz-Mi-Vsi«. Skrbništvo preusmeri fokus z »reševanja neposrednih problemov«, ki jim menedžerji in vodje običajno dajejo prednost, na širšo in dolgoročnejšo perspektivo, kar ima za posledico trajnostno sedanjost in prihodnost za posameznike (Jaz), skupnosti (Mi) in naše okolje (Vsi). Program Vodenje za ekopravičnost sodeluje s šolskimi skrbniškimi ekipami pri načrtovanju, vrednotenju in izvajanju sprememb.

Načrtovanje izobraževanja

Z uporabo teh načel v procesu spreminjanja šolske kulture opredeljujemo naslednje dejavnosti v različnih fazah cikla.

V začetni fazi prepoznavamo potrebo po preverjanju in nadgradnji že obstoječih praks znotraj in zunaj šole,

povezovanju in sprejemanju ustreznih praks znotraj, zagotovo pa tudi zunaj šole, ki ustrezajo potrebam vseh vpletenih v dejansko okolje, ki potrebuje spremembe.

V fazi soustvarjanja moramo

izkoristiti ustvarjalni potencial, ki je na voljo v šolskem okolju, za sodelovanje in soustvarjanje znotraj šolske mreže ali ekosistema: učenci, učitelji, družine in lokalni partnerji, da internalizirajo prakse.

V fazi izvajanja bi morali

ceniti odprtost, ustvarjalnost in raznolikost med izvajanjem skrbeti drug za drugega, za našo naravo in naše ekosisteme prizadevati si za vključenost in zagotavljati zaščito vseh živih bitij z vrednotami in stališči

prakticirati enakost, enakost in ceniti prispevke vseh.

V fazi institucionalizacije bi morali:

izboljšati izmenjavo in razvoj znanja znotraj mreže ali šolskega ekosistema

zagotoviti, da se vsi počutijo varne v šolskem okolju in širši skupnosti

zagotoviti, da se šolske dejavnosti ujemajo z lokalnimi in globalnimi potrebami

zagotoviti, da znamo izmeriti vpliv dejavnosti, da lahko ocenimo rezultate.

Kot je mogoče prepoznati iz te logike, so sposobnosti upravljanja, vodenja in skrbništva bistvenega pomena. Tukaj opisano zaporedje predstavlja preprost pristop k spremembam. Vendar pa v praksi proces pogosto ni linearen. Številne izzive in priložnosti je mogoče obravnavati z manjšimi prilagoditvami, ki jih je mogoče enostavno izvesti brez potrebe po obsežnih procesih sprememb. Kljub temu je za napredek šole ključnega pomena dati prednost trajnosti procesa sprememb. Večkratni ponovni začetek cikla, ko se prilagajamo novim situacijam v našem hitro spreminjajočem se svetu, je vseživljenjsko učenje.

- Katera faza prilagodljivega cikla odpornosti najboljše opisuje trenutno stanje moje šole in zakaj?
- Kako udobno se počutite glede sprememb in negotovosti v izobraževanju ter kako lahko okrepite odpornost?

Glede na te procese sprememb posamezniki („jaz“) in šolska mreža („mi“) delujejo kot partnerji v sodelovalnem vseživljenjskem učenju za družbo („vsi“). Faze, potrebne za preoblikovanje in dvig ozaveščenosti, vključujejo soustvarjanje, soustvarjanje, soustvarjanje, soustvarjanje in soustvarjanje (Scharmer & Yukelson, 2015). Nenehno zavedanje o samorefleksiji in vrednotenju je ključnega pomena za spodbujanje odnosa do vseživljenjskega učenja, saj tvori temelje za redno decentralizirano vrednotenje, ki je bistveno za posameznike, ekipe, organizacije in izobraževalne ustanove. V zvezi s tem je mogoče vzpostaviti centraliziran okvir za vrednotenje in ga prilagoditi udeležencu ali deležniku.

Potreba po vrednotenju

Kjer sta samorefleksija in vrednotenje vsakega udeleženca v procesu sprememb ključnega pomena, mora vsak proces sprememb spremljati močan celostni pristop k vrednotenju. Znotraj te širše perspektive bi morala organizacija omogočiti stalno spremljanje delovanja šolskega ekosistema znotraj družbe

tako od zgoraj navzdol kot tudi od spodaj navzgor in od znotraj -> navzven in od zunaj -> navznoter

olajšati spremljanje učnega in delovnega okolja znotraj in zunaj ekosistema

spremljati sodelovanje med partnerji ekosistema in okoljem/družbo.

Ta struktura vrednotenja spodbuja odpornost v ekosistemu s spremljanjem njegovega delovanja in omogočanjem prilagajanja, ko se pojavijo nepredvidene motnje v družbi ali ekosistemu. V veliki meri je odvisna od sposobnosti posameznikov za uspeh, sodelovanja za odličnost in pripravljenosti družbe, da sprejme izboljšave, ki izhajajo iz naprednega izobraževanja, ki ga gojimo.

Pristop JAZ-MI-VSI

Pristop »Jaz-Mi-Vsi« spodbuja odločanje, ki upošteva različne perspektive in potrebe posameznikov (Jaz), skupnosti, podjetij in organizacij (Mi) ter okolja (Vsi), kar prispeva k pravičnejši in bolj enakopravni prihodnosti za vsa živa bitja. Bistveno je prepoznati, da paradigme Jaz, Mi in Vsi niso protislovne. V odprtem, dinamičnem, kompleksnem in medsebojno povezanem svetu imajo vse tri paradigme vlogo pri spodbujanju boljše in pravičnejše družbe. Iskanje pravega ravnovesja med temi paradigmi je v veliki meri odvisno od konteksta, v katerem živimo. V razmerah revščine in lakote postane osredotočenost na posameznika (Jaz) očitna. Motivacijo udeležencev, da prispevajo k boljšemu svetu, močno vpliva raven njihove izpolnjenosti potreb. V zvezi s tem je razlikovanje med padajočimi in naraščajočimi potrebami ključnega pomena za doseganje tega ravnovesja, saj so te potrebe tesno povezane s konteksti, v katerih ljudje delujejo. Prizadevanje za večjo pravičnost, skupaj s premikom od egocentrizma k ekocentrizmu, zagotavlja trdne temelje za razvoj novih izobraževalnih pristopov.

POVZETEK

Odgovoren način življenja je v harmoniji z naravo, ohranja planet Zemlja za sedanje in prihodnje generacije, hkrati pa izboljšuje blaginjo vseh. V dobi povečanih okoljskih izzivov, kot so degradacija biotske raznovrstnosti, podnebne spremembe, izumrtje vrst in izčrpavanje virov, je ključnega pomena najti načine za zagotovitev, da človeška blaginja ne ogroža okolja ali naše družbene dediščine.

Potreba po ponovni opredelitvi človekovega razvoja poudarja vodilna načela medsebojno povezanih okoljskih in družbenih stebrov trajnosti. V tem članku smo izpostavili nujnost spoštovanja in pravičnosti do narave in drugih živih bitij, ponovne povezave naših življenj z naravo ter življenja v ravnovesju, sodelovanju in harmoniji. Človeška zgodovina že stoletja kaže, da prispevki vseh tvorijo temelj prihodnjega razvoja. Vendar se je ta vloga v zadnjih desetletjih razvila v skrajno obliko sebičnosti, osredotočene izključno na to, »kaj je od tega zame«, kot obliko ekocentrizma. Ponovno moramo vzpostaviti pravo ravnovesje med starodavnim znanjem, sodobno znanostjo in tehnologijo, da bi s sodelovanjem zagotovili trajnostni človekov razvoj za planet. Opisovanje tega ravnovesja je ključnega pomena za šole, ki izobražujejo otroke in mlajše generacije.

Za ponovno vzpostavitev harmonije in povezave med ljudmi in naravo je treba izboljšati znanje, informacije in metodologijo v izobraževanju ter povečati izobraževanje o okoljskih temah. Upoštevanje različnih interesov posameznikov (Jaz) in skupnosti (Mi) v ravnovesju z našim okoljem in spoštovanje interesov vseh živih bitij (Vsi) je ključ do prihodnjega razvoja (Abcouwer et al., 2022).

Za individualno raven (Jaz) sta zdravje in pravičnost ključnega pomena za globalno blaginjo tako ljudi (Mi) kot biosfere (Vsi), ki jo naseljujemo. Za izboljšanje individualne in družbene blaginje je mogoče opredeliti vrsto temeljnih človeških potreb, vključno s socialnim zdravjem in pravičnostjo, ki podpirajo trajnostni družbeni, socialni in osebni razvoj.

V skladu z Orrom (2004) trdimo, da okoljskih problemov ne ustvarja nevednost, temveč izobraženi ljudje (npr. industrijski razvoj, gospodarski sistemi, tehnološke inovacije), zato ekološka kriza izhaja iz krize človeškega mišljenja in vedenja. Izobraževanje igra ključno vlogo pri osredotočanju na spreminjanje stališč. Šole zato ne morejo biti vrednostno nevtralne, temveč morajo prevzeti odgovornost za svetovni nazor in večino odločanja, ki jih posredujejo svojim učencem. Izobraževanje ne sme posredovati le znanja, temveč tudi moralno odgovornost. Razvijati mora kritično mišljenje učencev o potrošnji, ekonomskih modelih in trajnosti. Učenje bi moralo učence vključevati v odločanje, da bi razumeli svoj (Jaz) vpliv na svoje skupnosti (Mi) in svoje okolje (Vsi).

Viri

- Abcouwer, A. W., Takács, E., Schilstra, T., & Banga, O. P. (2022). The Me, We, All Approach - Circular Resilience. A.A.A.& O.
- Audreusch, D. B., Cunningham, J. A., Kuratko, D. F., Lehmann, E. E., & Menter, M. (2019). Entrepreneurial ecosystems: economic, technological, and societal impacts. *The Journal of technology transfer*, 44(2), 313-325.
- Hawken, P., & Cox, C. (1993). Interview: Paul Hawken. *Business Ethics: The Magazine of Corporate Responsibility*, 7(5), 17-20.
- Heene, A. (2002). *Praktijkboek strategie*. Scriptum.
- Hess, R. D., & Azuma, H. (1991). Cultural support for schooling: Contrasts between Japan and the United States. *Educational researcher*, 20(9), 2-9.
- Hess, R. D., Chang, C.-M., & McDevitt, T. M. (1987). Cultural variations in family beliefs about children's performance in mathematics: Comparisons among People's Republic of China, Chinese-American, and Caucasian-American families. *Journal of educational Psychology*, 79(2), 179.
- Holloway, S. D., & Hess, R. (1985). Mothers' and teachers' attributions about children's mathematics performance. *Parental belief systems: The psychological consequences for children*, 177-199.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). *What Makes Cooperative Learning Work*.
- Manikutty, S., Anuradha, N., & Hansen, K. (2007). Does culture influence learning styles in higher education? *International Journal of Learning and Change*, 2(1), 70-87.
- Orr, D. W. (2004). *Earth in mind: On education, environment, and the human prospect*. Island press.
- Piketty, T. (2013). *Capital in the 21st Century*. Cambridge, MA: President and Fellows, Harvard College.
- Sailli, F. (1995). Explaining Chinese students' motivation and achievement: A sociocultural analysis. *Advances in motivation and achievement*, 9, 73-118.
- Sailli, F., Chiu, C.-y., & Lai, S. (2001). The influence of culture and context on students' motivational orientation and performance. In *Student motivation* (pp. 221-247). Springer.
- Scharmer, O., & Yukelson, A. (2015). Theory U: from ego-system to eco-system economies. *Journal of Corporate Citizenship*(58), 35-39.
- Schilstra, T., Takács, E., & Abcouwer, A. W. (2019, 14-15 December 2019). *Cooperative Learning in a Higher Educational Setting - Realizing high-performing cooperative learning in higher education ICIS - International Conference on Information Education Research*, Munich, Germany.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2(1), 11.
- Sobel, D. (1996). *Beyond ecophobia: Reclaiming the heart in nature education* (Vol. 1). Orion Society Great Barrington, MA.
- Stevenson, H., & Stigler, J. W. (1994). *Learning gap: Why our schools are failing and what we can learn from Japanese and Chinese educ.* Simon and Schuster.
- Stevenson, H. W., Lee, S.-Y., Chen, C., Stigler, J. W., Hsu, C.-C., Kitamura, S., & Hatano, G. (1990). Contexts of achievement: A study of American, Chinese, and Japanese children. *Monographs of the society for research in child development*, 1-119.
- Takács, E., Abcouwer, A. W., & Banga, O. P. (2019). Is there a need for a system approach for management, leadership and teams? EBES, Coventry.
- Takács, E., & Abcouwer, T. (2020). Framework for Adaptive Change: Towards Sustainable Innovation. *International Journal of Innovation in Management*, 8.
- Takács, E., Schilstra, T., & Abcouwer, A. W. (2022). *The Me-We-All Approach Applied to Learning ICISER*, Copenhagen.
- Wells, G., & Claxton, G. (2008). *Learning for life in the 21st century: Sociocultural perspectives on the future of education*. John Wiley & Sons.

Emőke Takács je raziskovalka pri ERI HUNGARY, hčerinski neprofitni organizaciji Evropskega raziskovalnega inštituta s sedežem v Torinu v Italiji. Že od malih nog je občutljiva za razmišljanje o ekopravičnosti, saj verjame, da ima vsakdo in vse enako pravico do enakopravnega življenja. Dela na projektih, ki jih financira Evropa, na področju varstva okolja in trajnostnega razvoja, poleg tega pa je strastna pedagoginja. Sodelovanje s Toonom Abcouwerjem na Univerzi v Amsterdamu je od leta 2016 privedlo do več kot 50 znanstvenih člankov in štirih knjig o upravljanju informacij, odpornosti in spremembah. Za ta članek sta uporabila pristop Jaz-Mi-Vsi, da bi pri odločanju spoštovala potrebe vseh in našo naravo. Njun najnovejši pristop k navigaciji skozi življenje je metafora svetilnika, ki poudarja pomen kontekstov, vrednot in motivacije.

Serija edufocus je napisana v podporo ciljem projekta Lead for EcoJustice, katerega cilj je preoblikovanje šolske kulture, izboljšanje izobraževalnih rezultatov in spodbujanje ekološke pravičnosti s specializiranimi programi strokovnega razvoja za šolske vodje.

*Projekt financira program Erasmus+ in ga podpira Evropska unija.
Za vsebino je izključno odgovoren avtor in ne odraža nujno stališč Evropske unije.*